



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 49 Volume: 10 Issue: 49

Nisan 2017 April 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

## SOSYAL POLİTİKA KAPSAMINDA TÜRKİYE'DE YAŞLI NÜFUS: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

### OLD AGE POPULATION IN TURKEY UNDER THE SOCIAL POLICY: PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS

Esin KARACAN\*

#### Öz

Yaşlılık insan yaşamının en son evresi olarak kabul edilen dönemdir. Gelişen teknoloji ve bilgiye ulaşma hızının artmasıyla birlikte insan sağlığını daha da iyileştirme üzerine yapılan araştırmalarla yaşlı insanın nüfus içindeki oranı artmaya başlamıştır. Türkiye henüz çoğunluk olarak genç nüfusa sahip bir ülke olarak kabul edilmekle birlikte 2013 yılında yaşlı nüfus oranı %7,7 olmuş 2023 yılında da bu oranın %10,2'ye yükseleceği ve "çok yaşlı" nüfuslu ülkeler arasında yer alacağı öngörülmektedir. Bu sürecin tedbir alınmadığı ve hazırlıklı olunmadığı durumda beraberinde birtakım olumsuz gelişmeleri de getirmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu durum başta yaşlı kişinin kendisini, varsa birlikte yaşadığı ailesini, çevresini ve ülkesini çeşitli açılardan etkileyecektir. Bu doğrultuda makalenin amacı, Türkiye'de yaşlıların sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koyarak yapılması gerekenler konusunda öneriler sunmaktır. Bu durumun varlığından yola çıkarak hazırlanan çalışmamızda öncelikle Türkiye'de yaşlılara ilişkin sayısal verilere yer verilmiş, daha sonra yaşlıların karşılaştıkları sorunlar ele alınmış ve sorunların nasıl çözüleceğine ilişkin çözüm önerileri tartışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Yaşlılık, Sosyal Politika, Yaşlı Nüfus, Yaşlılık Sorunları.

#### Abstract

Old age is thought as the last stage of human life. Advancing technology, increase of reach the information speed and accordingly development studies about human health cause aged people population increase. Turkey is still accepted as young population country. In 2013, old age population rate is %7,7. However, according to the authorities, in 2023 this rate will increase to %10,2 and Turkey is going to be one of the old age population country. If the precautions are not taken, in addition to this increase, many negative consequences will appear. This situation affect especially aged people and their families, countries. Accordingly, the purpose of article, to discuss socio-economic status of old people in Turkey, and to offer suggestions about actions to be taken. In this study which has prepared, considering the situation at first, in Turkey, numeric data about old age people have included then, the problem which old age people face with, have discussed and solutions offers have argued about how these problems solve.

**Keywords:** Elderly, Social Policy, Elderly Population, Elderly Problems.

#### GİRİŞ

Gün geçtikçe hızına erişilmesinde zaman zaman yetersiz kalınan teknolojik ilerlemelerin insan hayatına yaptığı etkiler de olağanüstü bir şekilde artmaktadır. Bu teknolojik ilerlemeler ve beraberinde sinerji etkisi yaratarak getirdiği değişimler, insan hayatında sosyal, kültürel, ekonomik, fiziksel, tıbbi ve pek çok diğer konuda etkiler oluşturmaktadır. Bu ilerlemelerin olumlu bir sonucu olarak insan yaşam süresi de uzamaktadır.

Yaşam süresinin uzaması ile birlikte aktif yaşam sürecini geride bırakan kişi bundan sonra yaşamını daha çok başkalarına bağlı olarak sürdürmektedir. Geleneksel Türk aile yapısında yaşlının hayatını sürdürmesi ve bakımı genellikle sorun olmamakla birlikte sosyal ve ekonomik gelişmelerin beraberinde toplum yapısı değişmekte ve aile yapısı da buna bağlı olarak değişmektedir. Genellikle yaşlıya bakım görevini üstlenmiş olan kadının da çalışma hayatına girmesi ile birlikte daha önceden fark edilmeyen bu durum önemli bir sosyal politika konusu haline gelmeye başlamıştır.

Nüfus göstergelerine göre Türkiye çoğunlukla genç nüfusa sahip olmakla birlikte hızla yaşlanmaktadır. Yapılan tahminlere göre 2023 yılında Türkiye'de yaşlı nüfus oranı %10,2'ye yükselerek çok yaşlı nüfusu olan ülkeler arasına girecek ve bu duruma hazırlıklı olunmadığı takdirde birçok sorun ile başa kalınacaktır.

Bu çalışmada Türkiye'de yaşlılığın getirdiği sorunlar; aile yapısındaki değişime bağlı sorunlar, ekonomik sorunlar, çalışma hayatına ilişkin sorunlar ve sosyal ve çevresel sorunlar başlıkları altında incelenmiş ve uygulanan sosyal politikalara ek olarak mevcut sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmuştur.

\* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Adalet MYO.

## TÜRKİYE'DE YAŞLILIK İSTATİSTİKLERİ

20. yüzyıl, ortalama yaşam süresinin uzaması bakımından büyük bir devrime işaret etmektedir. Tüm dünya topluluklarının nüfus dinamiklerini incelediğimizde, günümüzde genel nüfus artış hızı giderek zayıflamakta, bu durum toplam nüfus içinde yaşlı nüfus oranının artmasına sebep olmakta ve dünyamız artan bir ivmeyle demografik yaşlanma sürecine girmektedir (Hotar, 2012: 19, Özdemir, 2004: 593).

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) 2015 yılı verilerine göre Türkiye'de yaşlı nüfus oranı 2015 yılında %8,2 iken nüfus göstergelerine göre 2023 yılında %10,2, 2050 yılında %20,8, 2075 yılında ise %27,7'ye yükseleceği tahmin edilmektedir. Türkiye 2012 yılında en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip olan ülkeler arasında 91. sırada yer alırken 2015 yılında 66. sırada yer almıştır. Bu oranlar göstermektedir ki Türkiye halen genç bir nüfusa sahip olmakla birlikte giderek yaşlanmakta ve bu süreçte ileride karşılaşacağı yaşlı nüfusun çokluğuna ilişkin gerekli sosyal politika tedbirlerini alarak hazırlanmak zorundadır.

Birleşmiş Milletler'in tanımına göre bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %8 ile %10 arasında olması o ülke nüfusunun "yaşlı", %10'un üzerinde olması ise "çok yaşlı" olduğu anlamına gelmektedir. Nüfus projeksiyonlarına göre Türkiye'nin yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2'ye yükseleceği ve "çok yaşlı" nüfuslu ülkeler arasında yer alacağı tahmin edilmektedir.

Ülkemizde yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermektedir. Türkiye'de toplam nüfusun artış hızı 2013 yılında %13,7 iken yaşlı nüfusun artış hızı bunun yaklaşık 3 katı fazla olup %36,2'dir.

Yaşlı bağımlılık oranı, çalışma çağındaki her 100 kişiye düşen yaşlı sayısıdır. Türkiye'de 2015 yılında 100 çalışanın bakması gereken yaşlı sayısı 12,2 iken bu sayının 2030 yılında 19 olması beklenmektedir.

Yaşlı nüfus yasal medeni duruma göre incelendiğinde, cinsiyetler arasında önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. 2015 yılı verilerine göre yaşlı erkek nüfusun %1,2'si hiç evlenmemiş, %83,2'si resmi nikâhla evli, %2,8'i boşanmış, %12,9'unun eşi ölmüş iken yaşlı kadın nüfusun %2,6'sı hiç evlenmemiş, %43,8'i resmi nikâhla evli, %3,1'i boşanmış, %50,5'inin ise eşi ölmüş olup her iki cinsiyette de yıllara göre önemli bir değişim görülmemektedir.

Gelir ve yaşam koşulları araştırması sonuçlarına göre 2014 yılında tek kişilik yaşlı hanehalklarının toplam tek kişilik hanehalkları içindeki oranı %45,8 olmuştur. Tek başına yaşayan yaşlıların %76,5'ini kadınlar, %23,5'ini ise erkekler oluşturmaktadır.

Türkiye sağlık araştırması sonuçlarına göre 2008 yılında obez yaşlıların oranı %23,1 iken bu oran 2014 yılında %26,2'ye yükselmiştir. Yaşlılardaki obezlik cinsiyete göre incelendiğinde, kadınların erkeklerden daha obez olduğu görülmektedir. Şöyle ki, obez olan yaşlı erkeklerin oranı 2014 yılında %17,7 iken yaşlı kadınların oran %32,8 olmuştur. Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre 2014 yılında genel sağlık durumundan memnun olduğunu beyan eden yaşlı bireylerin oranı %47,5 iken bu oran 2015 yılında %45,6'ya gerilemiştir.

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %60'ına göre hesaplanan yoksulluk oranı 2014 yılında Türkiye geneli için %21,8 iken bu oran yaşlı nüfus için %18,3 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlı nüfusun yoksulluğu cinsiyet bazında incelendiğinde, erkeklerde artış, kadınlarda düşüş olduğu gözlenmektedir. Yoksul yaşlı erkek nüfus oranı 2012 yılında %17,7 iken bu oran 2014 yılında %18,3'e yükselmiştir. Yoksul yaşlı kadın nüfus oranı ise 2012 yılında %19,4 iken bu oran 2014 yılında %18,2'ye düşmüştür.

Ülkemizde 15 ve daha yukarı yaşta işgücüne katılma oranı 2014 yılında %50,5 iken yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı %11,5 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlı erkek nüfusta bu oran %19,3 iken yaşlı kadın nüfusta %5,4 olmuştur. Yaşlı nüfustaki işsizlik oranının ise %2,1 olduğu görülmektedir.

Yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarına göre mutlu olduğunu beyan eden yaşlı bireylerin oranı 2014 yılında %62,8 iken bu oran 2015 yılında %56,8'e gerilemiştir. Yine yaşlı bireylerin 2015 yılında en önemli mutluluk kaynağı %66,8 ile aileleri, ikinci sırada gelen mutluluk kaynağı ise %16,5 ile çocukları olmuştur.

Bu nüfus göstergelerine bakıldığında yaşlı kesimi ilgilendiren konuların nüfus içinde çeşitli açılardan özellikle önem verilerek yeni bir yapılanma ile ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde kurumsal anlamda yaşlı hizmetleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü çatısı altında Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne Bağlı Huzur Evleri ve Diğer Huzur Evleri olarak yapılandırılmıştır. Diğer Huzur Evleri de, Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Huzurevleri, Yerel Yönetimlere Ait Huzur Evleri, Dernek ve Vakıflara Ait Huzurevleri, Azınlıklara Ait Huzurevleri ve Gerçek Kişilere Ait Huzurevlerinden oluşmaktadır (<http://ehy.aile.gov.tr/kuruluslarimiz-yasli>, Erişim Tarihi: 11.02.2015). Huzurevlerinin bu kadar farklı yapılanma altında olması yaşlı hizmetlerinin de farklılaşması anlamına gelmektedir. Ancak bu farklılaşmanın yaşlıların istek ve ihtiyaçlarına, sağlık ve sosyal durumlarına uygun bir şekilde düzenlenip ortak bir çatı altında birleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

## YAŞLILIK

Yaşlanma her insanda farklı hızda seyreden bireysel bir süreçtir. Yaşlanma kişiden kişiye anlamı değişen bir sözcüktür. İnsan yaşlanması biyolojik, ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlar içinde etkileşen karmaşık olayların toplamıdır. Genel olarak yaşlılık algılama, bellek ve yaratıcılık yeteneklerinin azalmasıyla kendini belli eden bir durumdur. Yaşlı kavramına ilişkin ortak bir tanım bulunmamakla birlikte, bir tanımda yaşlı “biyolojik, fizyolojik ve psikolojik yönden gerilemeler gösteren ve bu gerilemelere bağlı olarak profesyonel aktivitesini sürdüremeyecek duruma gelen bireye denir” şeklinde tanımlanmaktadır (Okan N. ve Okan Z., 2003: 4-6). Yaşlı kişide zamanla oluşan mental ve fiziksel problemler sosyal ilişkilerin de bozulmasına neden olmakta (Datta D., Datta P.P., Majumdar, 2015: 278) ve bu durum birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir.

Toplumların önemli problemlerinden biri olan nüfus yaşlanması, yaşam beklentisindeki artış ve toplumdaki yaşlı insanların oranının artmasıyla oluşan demografik bir gelişim sürecidir. Yaşlı insanların refahı, yaşadıkları toplumun refahının önemli bir tamamlayıcısı olmakla birlikte, yaşlanan nüfus birtakım sosyal, ekonomik ve politik sonuçları da ortaya çıkarmaktadır. Eğer bir toplum yaşlılarının yaşlılığa ilişkin ihtiyaçlarını ve oransal büyümesinin getirdiği durumu gerektiği gibi karşılayamıyorsa bu grubun yaşam kalitesine ilişkin riskler ortaya çıkar ve bu grup toplumdaki dışlanmış olur (Vaznoniene ve Vaznonis, 2013: 421).

Dünyada yaşlılara yönelik uygulanan sosyal politikaların tarihsel gelişimi yakın bir geçmişe dayalıdır. Bu alanda çok zengin bir bilgi birikimi ve deneyimi yoktur. Ancak yaşlıların sayısal anlamda artışlarının pek çok ülkede gelecekte de süreceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle de yaşadığımız dönemde yaşlılara yönelik çeşitli ülkelerde uygulanan sosyal politika uygulamalarının sorgulanıp geliştirilmesi sadece gelişmiş ülkeler için değil, gelişmekte olan ülkeler açısından da önem taşır (Altan ve Şişman, 2003:17). Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planında da belirtildiği gibi, dünyanın birçok bölgesinde ve ülkesinde 60 ve daha yukarı yaştaki kişi nüfusu gençler ve çocuklardan daha hızlı artmaktadır. (UN(United Nations), <http://www.un.org/en/development/desa/population/theme/ageing/index.shtml>, Erişim Tarihi: 9.2.2016).

Yaşlı sayısının artmasıyla birlikte, sosyal ve sağlık sistemleri üzerindeki baskı da artar. Yaşlıları destekleyecek programların maliyeti daha çok çalışan nüfus tarafından finanse edilmektedir. Artan yaşam süresi, aynı zamanda emekli maaşlarının daha uzun süre ödeneceği anlamına gelir (Pesic, 2007: 45).

Nüfusun yaşlanması sosyoekonomik yapıya olan etkileri üzerine birçok değerlendirme ve çalışma yapılmakla birlikte yaşlı nüfusun sosyal yaşamdan koparılmadan hayatlarını devam ettirmelerine yönelik çalışmalar önem kazanmaktadır. Yaşlı nüfusun yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, toplumsal entegrasyonlarının sağlanması, sağlık, bakım ve korunma problemlerinin çözülmesine yönelik hizmetlerin sunulması sosyal politika açısından önemli konulardır.(Kumtepe ve Akay, 2016: 77).

### **YAŞLILIKIN GETİRDİĞİ SORUNLAR**

Yaş açısından 65 ve üstü yaş grubundaki insanlar yaşlı olarak nitelendirilmektedir. Bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ülkede uygulanan sosyal politikaların belirleyicilerinden birini oluşturmaktadır (TUİK, 2015). Bu durum nüfusun sosyal politikadan beklentilerini de farklılaştırmaktadır. (Koray, 2008: 39). Türkiye'nin yaşlılara bakışında köklü bir değişime ihtiyaç vardır. Bu bağlamda yaşlı nüfus sorunu sadece “ailesiz kimsesiz ya da terkedilmiş yaşlılarla” sınırlı olmadığı ve bu sorunun daha genel bir sorun olduğunun bilinmesinde yarar vardır (Hotar, 2005: 29). Çalışmamız kapsamında yaşlılığın getirdiği sorunlar dört grup altında ele alınmıştır. Bunlar:

- Aile yapısındaki değişime bağlı sorunlar,
- Ekonomik sorunlar,
- Çalışma hayatına ilişkin sorunlar,
- Sosyal ve çevresel sorunlar.

### **Aile Yapısındaki Değişime Bağlı Sorunlar**

Yaşla birlikte bireyin sosyal ilişkileri de azalmaya başlamaktadır. Kimi zaman meslektaşlarla olan ilişkileri azaltan veya zayıflatan emeklilik aynı zamanda kişinin sosyal çevresinde de bir daralmaya sebebiyet verebilmektedir. Sağlıkta bozulması, maddi durumun eskisi gibi olmaması dışarı çıkışların, arkadaşlarla buluşmaların da azalması sonucunu doğurmaktadır. Bununla birlikte yakın aile bireyleri dışında uzak aile üyeleriyle eskisi gibi bağlar kurulamamakta, birey yalnızca çok yakınlarıyla ilişkileri kurmaya devam edebilmektedir. Tüm bunların yanında, yaş, bireyin toplumla ve kurumlarla olan ilişkilerini de aşamalı olarak zayıflatabilmektedir. Örneğin bankaya gitmek, çeşitli toplumsal aktivitelere katılmak yaşlı için eskisi kadar kolaylıkla ve sıklıkla yapılan işler olmaktan çıkmaktadır. Bu durumda, yaşlıya tüm bu azalan sosyal ilişkiler sonucunda sadece kendi ailesi, yaşıyorsa eşi, çocukları ve torunları ile kurabileceği sosyal ilişkiler kalmaktadır. Dolayısıyla yaşlılık döneminde aile, bireyin hayatındaki önemini daha da çok arttırmaktadır. Refah rejimi anlayışının içinde ailenin yeri her zaman çok merkezi olmuştur. Özellikle bazı refah modellerinde aile, sosyal destek programlarında daha ağırlıklı bir yere sahiptir. Türkiye, her zaman

güçlü aile yapısı ve sarsılmaz dayanışma ağlarıyla övünen ve tüm sosyal politikalarını bu varsayım üzerine kurmayı tercih eden bir ülke olmuştur. Yaşlı bireylere sunulan hizmetlerde de aile temel alınmış, zaten genç aile bireylerinin yaşlılarına bakması ahlaki bir sorumluluk esasına dayandırılarak devletin tüm yükümlülükleri de aile üzerine yüklenmiştir. Ayrıca, yaşlının kendisinin de yaşlılık sürecini ailesi ile geçirmek istemesi birçok araştırma sonucunda ortaya çıkmakta ve sosyal politika oluşturulmasında da bu tercihin merkezi olarak alındığı sürekli olarak vurgulanmaktadır (Kalaycıoğlu, 2012: 51-52).

Yaşlı kişinin bazı toplumlarda fiziksel olgunluğu daha önemliken bazı toplumlarda da otorite-ihtidar gücü önemlidir (Tufan, 2002: 33). Türkiye’de geleneksel aile yapısı içerisinde genellikle yaşlının konumu her zaman saygı gören ve ilk danışılan, çoğu zaman da verilecek kararlarda son sözü söyleyen kişi olarak yer almıştır. Ancak geleneksel yapıda oluşmuş bu aile yapısı bazı aile yapılarında varlığını sürdürse de sanayileşmenin, ekonominin, küreselleşmenin ve birçok unsurun etkilerine bağlı olarak çözülmeye başlamış ve çekirdek aileye dönüşmüştür. Bu değişime bağlı olarak kadının toplum içindeki konumunun değişmesi ve iş hayatına atılması ile birlikte genelde evdeki yaşlıya bakım görevini üstlenmiş olan kadının, bu görevini yerine getiremeyecek olması hem yaşlının evdeki statüsünü olumsuz olarak nitelemiş hem de rahat bir şekilde yaşamını sürdürmesi önemli bir sosyal politika konusu haline gelmiştir.

İşte “aile” kurumu ile ilgili bahsedilen bütün bu dönüşümler, geleneksel anlamda aile içindeki yeri ve önemi olan ve bundan dolayı sosyal politika ihtiyaçlarının giderilmesinde sıkıntı yaşamayan yaşlılar açısından olumsuz anlamda bir dönüm noktası olmuş (Taşçı, 2010: 175) aile ve çevrenin yaşlılara karşı sorumluluğu topluma devredilmiştir (Koşar, 1996: 6).

Bunun neticesinde, sosyal ve ekonomik dönüşümden kaynaklanan olumsuzlukları telafi etme bakımından, yaşlılara yönelik “kurumsal” anlamda sosyal politikaların önemi ve yeri zorunlu hale gelmiştir. Bu çerçevede bu kitleye yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi ihtiyaç olarak görülmeye başlanmıştır (Taşçı, 2010: 176).

#### **Ekonomik Sorunlar**

Kişi, yaşlanma ile birlikte hem çalışamayacak duruma gelmesi ile hem de yaşlılığı nedeni ile sağlık harcamalarının artması ve kendi ihtiyaçlarının bir kısmını veya tamamını başkalarına bağlı bir şekilde karşılayacağı için ekonomik güvenceye sahip olmalıdır. Gelirdeki azalma yaşlının aile içi ilişkilerini, rollerini ve statüsünü olumsuz yönde etkiler. Özellikle geleneksel ve geniş aile tipi bir yaşantıda gelir azalması, aile içi otoritenin korunmasını engelleyebilir. Konu erken emeklilik durumunda daha bir önem kazanmakta, genellikle genç yaşta emekli olanlar bir iş bulma yoluna başvurarak soruna çözüm bulmaya çalışmaktadırlar. Yine aynı şekilde gelirdeki azalma daha sonraki yaşlarda ortaya çıkabilecek olası sorunlara karşı yoğun tedirginlik duyguları yaşanmasına neden olabilmektedir (Arpacı, 2005: 122).

Aktif çalışma yaşamının sona ermesi ile yaşlı kesimde bu ekonomik güvence, yaşlı kişiye emekli maaşının bağlanmasıyla sağlanmaktadır. Ancak burada önemli olan konu her yurttaş gibi yaşlıların da adil bir gelire sahip olmasıdır. Gerek emekli maaşı gerekse yaşlı aylığı şeklinde sunulan gelirin, yaşlı nüfusun yaşam standardını karşılayabilecek ve sürekli olması önemlidir (Dural ve Con, 2011: 485). Yaşlı bireylerin emeklilik dönemlerinden hemen önceki yıllarda gelirleri en yüksek düzeye ulaşmakta, emeklilikten hemen sonra ise azalmaya başlamaktadır. Yaşlıların tasarruflarının, varlık birikimlerinin bulunması ve uzun vadeli borçlarının azalması gerçek gelirlerinin yüksek olduğunu düşündürebilir. Ancak sağlık harcamaları ve barınma için ayrılan miktarın yüksekliği, gelirlerinin beklenenden yetersiz kalmasına ve pek çok yaşlının kentlerde yoksulluk sınırının altında yaşamasına yol açmaktadır. Bu nedenle yaşlılar için sınırlı gelirin planlı harcanmasına ve gelirin akılcı yönetimine ilişkin eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Kentlerde yerel yönetimlerin yapacağı düzenlemelerle, sosyal yardımlar çeşitlendirilerek artırılabilir. Ayrıca mental ve fiziksel açıdan sağlıklı bireyler için ek gelir sağlayıcı iş olanakları da oluşturulabilir (Arpacı, 2005: 122).

#### **Çalışma Hayatına İlişkin Sorunlar**

Nüfus ve nüfusun yaş bileşimi işgücü arzını belirleyen temel değişkenlerdendir. Bundan dolayı demografik yapıda ortaya çıkacak bir değişim, istihdamın yapısını ve işgücü piyasalarını doğrudan etkileyebilecektir. Nitekim son yıllarda, başta gelişmiş ülkelerde olmak üzere, dünyanın hemen hemen her yerinde nüfusun yaşlanması işgücü içerisinde yaşlı işgücü oranının da önemli ölçüde artmasına neden olmuştur (Gündoğan, 2001: 96).

İşverenler de yaşlı kişileri çalıştırmak konusunda, yaşlı çalışanların esnek olmadığı, sağlık sorunlarının bulunduğu, teknolojiye ve yeniliklere uyum sağlama konusunda isteksiz oldukları gibi olumsuz pek çok düşünce ve önyargıya sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte yaşlılar, hareketlerinde daha bağımsız olmaları, durum değerlendirme ve sorunları çözme konusunda daha tecrübeli olmaları ve strese daha dayanıklı olmaları gibi özellikleriyle de gençlerden ayrılmaktadırlar. Yaşla birlikte kişilerde güç kaybı, düşünce sürecinde yavaşlama gibi bazı değişiklikler meydana gelmekle birlikte, yaşlıların deneyim ve eğitimle bunları dengeledikleri görülmektedir. Yaşlı işçiler genç işçilerle kıyaslandığında işyerinde daha uzun süredir çalışıyor olmalarından dolayı daha yüksek ücret ve sosyal yardım almakta ve işçilik maliyetleri

de yükselmektedir. Bu nedenlerden dolayı işverenlerin ekonomik nedenlerle önlem almaları gerektiğinde ilk önce işin gerektirdiği tecrübeye sahip yaşlı işçileri işten çıkarıp yerine daha az tecrübeli genç işçileri almak suretiyle maliyetleri azaltmak istedikleri görülmektedir (Baybora, 2007: 121,122).

Yaşlanan insanın beş duyusundaki yetersizlikler başta olmak üzere bazı yetersizliklerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Buna karşın yıllar boyunca zamanın süzgecinden geçmiş değerli bir birikimin oluşması ve ilerlemiş yaşın en büyük avantajının kişide bazı "kristalize" yeteneklerin gelişmesine neden olması da yadsınamayacak bir kazanımdır. Bu yetenekler insanın yaşamı boyunca geliştirdiklerinin özüdür (Kutsal, 2007: 6). Özellikle aktif bir yaşam süreci geçiren kişiler bir müddet sonra çeşitli nedenlerle çalışma hayatının dışında kalmışlarsa istekleri halinde kendi donanımlarına, yaş ve fiziksel durumlarına uygun işlere yönlendirilmelidirler. Gerektiğinde yapmak isteyeceği işle ilgili eğitim verilmelidir. Kişinin kendi evinde ya da bir işyerinde yapabileceği işlerde esnek çalışma saatleriyle çalışmaları düzenlenebilir. Ayrıca bu uygulama kişinin pasif sigortalılıktan aktif sigortalılığa geçişini sağlayacağı için sosyal güvenlik kurumunun mali sorunları açısından da olumlu etki yaratacaktır.

Yapılacak uğraşlar, insan kaynakları açısından önemli bir potansiyel olan yaşlı kişinin (Seyyar, 2006: 196), motivasyonunu sağlayacak gelir getirici işler olabileceği gibi toplumsal sorumluluk projelerinde yer almalarını sağlayacak gönüllü işler de olabilir. Kişinin tekrar çalışma hayatına dönmesi sonucu kendine ihtiyaç duyulduğunu hissetmesi hem kendisini mutlu edecek hem de toplum için kazanç olacaktır.

Bir başka açıdan baktığımızda, yaşlı insanların fonksiyonel becerilerinin değerlendirilmesi bireyden bireye farklılık göstermekle birlikte faaliyetin türüne de bağlıdır. Örneğin fiziksel çalışma ile yaratıcı çalışma entelektüel anlamda karşılaştırılmaz. Özellikle, yaratıcı çalışmalar fiziksel işin aksine yaşlılık döneminde de yapılabilir. Tolstoy seksen iki yaşına kadar yazmış, Michelangelo, Brâncuşi ve Verdi en yüksek yaratıcılık düzeyine seksen - doksan yaşları arasında ulaşmışlardır (Runcan, 2013: 54). Yine fizikçi Max Born'un 83 yaşında yazdığı "Doğabilimcilerin Sorumluluğu", coğrafyacı Alexander Von Humbolt'un 89 yaşında yazdığı beş ciltlik "Cosmos", filozof Martin Buber'in 76 yaşında yazdığı "Dialogun Prensipleri Üzerine Dersler", filozof Bertrand Russell'in 96 yaşında yazdığı "Felsefe Sanatı", müzik dehaları Guiseppe Verdi'nin 80 yaşında yazdığı "Falstaff" operası ve İgor Stravinski'nin 84 yaşında yazdığı "Dini Mersiyeler" ile 92 yaşında vefatına kadar üreten Pablo Picasso'nun eserleri yaşlılık döneminde de aktif olunabildiğine örnek gösterilebilir (Kutsal, 2007: 7).

### **Sosyal ve Çevresel Sorunlar**

Kabul edileceği üzere yaş ve ölüm arasındaki ilişki göz ardı edilemez. Eşini, arkadaşlarını ve yakınlarını kaybetmesi yaşlının ölüm korkusunu artırır. Ölümsüzlük, genç kalmak, yaşlanmayı durdurmak insanlık tarihinden bugüne bilim adamları ve araştırmacıların en çok ilgisini çeken alanlardan biri olmuştur. Yaşlanma ve yaşlanma ile birlikte bedenin görüntüsünün değişmesi, bedenin eskimesi, organların bazı işlevlerinin bozulmasının sonucu olarak bir organın cerrahi olarak çıkarılması ve fiziksel görüntüsünün bozulması herkeste değişik psikolojik tepkilere neden olur. Bu tepkilerin derecesi kişiden kişiye ve ortaya çıkan bozulmanın derecesine göre farklılık gösterir. Yaşlanmanın yanı sıra bedensel kusurlar ve bedenin dış görünümündeki değişiklikler kişiden kişiye değişik anlamlar taşıyabilir. Bireyin kişilik yapısı, beden imgesi, fiziksel görünümünü kabullenme biçimi ve yorumlar başkalarının kendilerini küçümseyebileceği kaygılarıyla toplum içine karışma ve kişiler arası ilişkiler kurmakta çekinceler yaşatacak boyuta ulaşabilir. Sonuç olarak, yaşlılarda ilerleyen fiziksel değişim ile birlikte özellikle psikolojik bakımdan sosyal rollerini, kendilerine olan güvenlerini ve otoritelerini kaybetme, yetersizlik, faydasızlık ve çaresizlik duyguları, başkalarına muhtaç olma, yalnız kalma korkusu ve ölüm korkuları belirmektedir (Arpacı, 2005: 122).

Yaşamı boyunca "varlığını anlamlı kılmayı" ilke edinen bir birey, gerek yetişkinlik gerekse yaşlılık döneminde yaşamın ne anlama geldiğini bilerek yaşayacaktır. Yaşamı anlamlı kılmak, sosyal açıdan yararlı işlerle uğraşmak, çevresindeki insanlara örnek ve öğretici olmak biçiminde değerlendirilebilir. Sağlık durumu elverişli olanlar, gönüllü kuruluşlar içinde etkin olarak görev alabilirler. Örneğin yaşadığı bölgenin sorunlarına, çevresine duyarlı olmak, eğitim sorunlarına, kimsesiz çocuklarla ve sorunlu gençlerle ilgilenmek, çevreci hareketlerin içinde olmak vb. gibi daha birçok gönüllü örgütlenmeler içinde görev alabilir ya da etkinliklerine katılabilirler. Bu tür gönüllü uğraşlar aynı zamanda bir toplumsal sorumluluk özelliği taşır. Yaşlı birey bu sorumluluğu diğerleri ile paylaştıkça bir işe yaradığını düşünür ve bundan dolayı mutlu olur. Yabancı ülkelerde bu alana ilişkin önemli ve başarılı çalışmalar bulunmaktadır. Öte yandan yaşlılıkta yaşam kalitesini artırmak bakımından serbest zaman etkinlikleri çerçevesinde yaşlıların spor faaliyetlerini ihmal etmemeleri gerekir. Yaşlılıkta bedende meydana gelen deformasyonları azaltmak ve kasları kuvvetlendirmek adına yaşlı bireyin yaşına ve sağlık durumuna uygun spor faaliyetlerini düzenli olarak yapması istenilen bir durumdur. Spor yapan yaşlıların yaşama güler yüzle baktıkları ve mutlu oldukları bilinmektedir. Bir işi başarmanın verdiği duyguyu tatmak onların mutluluğunu artıran bir faktör olmaktadır (Baran, 2011: 5).

Yaşlılık döneminde yaşanan sosyal ve çevresel bir diğer sorun da sosyal hakların kullanımına ilişkindir. Yaşlılık döneminde kişilerin sosyal haklarını kısıtlayan hiçbir düzenleme olmamasına karşın bu dönemin biyolojik ve fizyolojik özellikleri nedeni ile yaşlı bireylerin bu haklarını talep edebilme ve yararlanabilme olasılıkları diğer bireylere göre daha az olmaktadır. Bu dönemin yarattığı dezavantajlı durumun giderilebilmesi için destek hizmetlerine ve pozitif bir ayrımcılığa gereksinim vardır (Çınarlı ve Aktaş, 2010: 1627).

### **SONUÇ VE ÖNERİLER**

Her bireyin yaşadıkça karşılaşacağı bir hayat dönemi olan yaşlılık, beraberinde birtakım sorunları da getirmektedir. Dünyada genel bir eğilim olarak doğum oranlarının düşmesi, sağlık alanındaki gelişmelerle yaşam süresinin uzaması sonucunda yaşlı nüfus sayısı hızla artmakta ve gerekli tedbirler alınmadığı takdirde bu durum, gelecekte kişinin kendisi, ailesi ve toplum açısından sosyal ve ekonomik anlamda birçok problem yaşanmasına neden olacaktır.

***Aile yapısındaki değişime bağlı sorunlara ilişkin:*** Aile ile birlikte yaşayan yaşlılar ailenin ekonomik ve sosyal durumuna bağlı olarak birtakım sorunlar yaşayabilmektedir. Özellikle kadının toplum içindeki konumunun değişmesi ve iş hayatına atılması ile birlikte genellikle evdeki yaşlıya bakım görevini üstlenmiş olan kadının, bu görevini yerine getiremeyecek olması hem yaşlının evdeki statüsünü olumsuz olarak nitelmiş hem de rahat bir şekilde yaşamını sürdürmesi önemli bir sosyal politika konusu haline gelmiştir. Bu soruna çözüm olarak ve kimsesiz yaşlılar için kamu ve özel sektörde kurulmuş olan huzurevleri yaşlı bakımı açısından önemli kuruluşlardır. Ancak gerek kamu sektöründe kurulmuş olan huzurevlerinin gerekse de özel sektörde kurulmuş olan huzurevlerinin kendi yapılanmalarında ve sundukları hizmetlerinde tam bir birliktelik sağlanamamıştır. Devlet çatısı altında kurulan huzurevleri arasında standartlaşmaya gidilmeli ve hizmet kalitesi yükseltilip eşitlenmelidir. Sürekli olarak denetimleri sağlanmalı ve sayıları ve nitelikleri artırılarak geleceğe hazırlanmalıdır. Yine özel sektörde yer alan ve alacak olan huzurevlerindeki koşullar da belirli standartlara bağlanmalı, sürekli olarak denetimleri sağlanmalı, sayıları ve nitelikleri artırılarak geleceğe hazırlanmalıdır. Bu huzurevlerinin bu kadar farklı yapılanma altında olması yaşlı hizmetlerinin de farklılaşması anlamına gelmektedir. Ancak bu farklılaşmanın yaşlıların istek ve ihtiyaçlarına, sağlık ve sosyal durumlarına uygun bir şekilde düzenlenip ortak bir çatı altında birleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Aile ile birlikte yaşayan yaşlıların daha rahat bir ortamda yaşayabilmeleri için gerekli destek sağlanarak aile ile birlikte ortak bir çözüm bulunmalıdır. Kendi başına yaşamak isteyen yaşlılar için de uygun konut projeleri geliştirilmelidir. Her durumdaki yaşlılar için maddi ve manevi desteği sağlayacak yapılanmaya gidilmelidir.

***Ekonomik sorunlara ilişkin:*** Kişi, yaşlanma ile birlikte hem çalışamayacak duruma gelmekte hem de yaşlılığı nedeni ile sağlık sorunları ve buna bağlı olarak sağlık harcamaları artmakta ve kendi ihtiyaçlarının bir kısmını veya tamamını başkalarına bağlı bir şekilde karşılar duruma gelmektedir. Ayrıca yaşlıları destekleyen programların maliyeti makro anlamda aktif çalışanlar üzerinde yük oluşturmaktadır. Bu sebeple yaşlılara, sağlıklarının iyileştirilmesi ve daha sağlıklı yaşamaları konusunda gerekli eğitimler verilmeli, tedavilerinin gerektireceği sağlık merkezlerine erişimleri kolaylaştırılmalı ve fiziksel yapılarına uygun sportif faaliyetler yapmaları konusunda desteklenmelidirler.

Gerek emekli maaşı gerekse yaşlı aylığı şeklinde sunulan gelirin, yaşlı nüfusun yaşam standardını karşılayabilecek miktarda ve sürekli olması gereklidir. Sağlık harcamaları ve barınma maliyetlerinin yüksekliği, gelirlerinin beklenenden yetersiz kalmasına ve pek çok yaşlının kentlerde yoksulluk sınırının altında yaşamasına yol açmaktadır. Bu nedenle yaşlılar için sınırlı gelirin planlı harcanması ve gelirin akılcı yönetimine ilişkin eğitim programlarına ihtiyaç vardır. Ayrıca kentlerde yerel yönetimlerin yapacağı düzenlemelerle, sosyal ödemelerin çeşitlendirilerek artırılması sağlanmalıdır. Yaşlılara dönük bu uygulamalar, yardımlar anlamında değil, kanun ile düzenlenmiş haklar olarak yürürlüğe konulup uygulanmalıdır.

***Çalışma hayatına ilişkin:*** Yaşlılar çalışma konusunda istekli olmalarına rağmen gerek birtakım yetersizlikleri nedeni ile gerekse de sağlık sorunları, esnek olamama, uzun süredir aynı işyerinde çalışmaktan dolayı kıdemini gerektirdiği yüksek ücret maliyeti nedeni ile işverenlerin olumsuz tutumları ile karşılaşabilmektedirler.

Yaşlı kişilerin istekleri halinde kendi donanımlarına, yaş ve fiziksel durumlarına uygun işlere yönlendirilmeleri konusu uygulamaya geçirilmelidir.

***Sosyal ve çevresel sorunlara ilişkin:*** Yaşlılarda, ilerleyen fiziksel gerileme ile birlikte özellikle psikolojik bakımdan, sosyal rollerini, kendilerine olan güvenlerini ve otoritelerini kaybetme, yetersizlik, faydasızlık ve çaresizlik duyguları, başkalarına muhtaç olma, yalnız kalma korkusu ve ölüm korkuları belirlemektedir. Yaşlıların sosyal açıdan topluma yararlı faaliyetlerle uğraşmaları varlıklarını anlamlı kılmayı sağlayacak ve onları mutlu edecektir. Sağlık durumu elverişli olanlar, gönüllü kuruluşlar içinde etkin olarak

görev alabilirler. Örneğin yaşadığı bölgenin sosyal sorunlarına, eğitim sorunlarına, çevresine duyarlı olmak, kimsesiz çocuklarla ve sorunlu gençlerle ilgilenmek, çevreci hareketlerin içinde olmak vs. gibi daha birçok gönüllü örgütlenmeler içinde görev almaları ya da bunların etkinliklerine katılmaları sağlanmalıdır.

Her bir yerel yönetim kendi sınırları içinde ikamet eden yaşlıların sayılarını, yaşlarını, cinsiyetlerini, sağlık ve ekonomik durumlarını, mesleklerini, becerilerini, yeteneklerini, ilgi alanlarını, yapmaktan zevk aldıkları faaliyetleri ve akla gelebilecek onları kapsayan konuları içeren bir envanterin çıkarılması konusunda çalışmalar yapmalıdır. Bu çalışmalar sayesinde yaşlılar için hem kendi durumlarına uygun faaliyetler tespit edilerek sosyal ortamlar içinde olmaları sağlanmalı hem de çevre ile ilgili konularda tecrübelerinden faydalanılmalıdır.

Sonuç olarak, yaşlı insanlarımızın toplumsal birlikteliğimizin önemli ve ayrılmaz bir değeri olduğu ve hepimizin geleceğin yaşlı nüfusu olacağımızdan hareketle, şimdi yaşlılarımızın gelecekte bizlerin sorunlarla karşılaşmamamız için gerekli ve yeterli sosyal politika tedbirlerinin alınıp, maddi ve manevi anlamda hayat kalitemizi yükseltecek çalışmaların yapılması gereklidir.

Ülkemizde bazı kurumlardaki ve gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar örnek alınarak incelenip kamu ve özel sektörde insan onur ve haysiyetine yakışır, ayırım gözetmeksizin eşit olarak standart uygulamalar ile yaşlıların hayatlarını kolaylaştırıcı ve yaşamdan zevk almalarını sağlayıcı politikalar geliştirilmelidir.

Özel sektörün, toplumsal sorumluluk projeleri kapsamında yaşlılara yönelik projeler geliştirilmeleri, yaşlıların hayatlarını kolaylaştıracak ürünler üretmeleri ve hizmetler sağlamaları teşvik edilmelidir.

Son olarak tüm toplum kesimlerinin görevi olarak, yaşlılık döneminin yarattığı olumsuz durumun giderilebilmesi için şimdiye kadar yapılan pozitif uygulamaların arttırılarak ve genişletilerek tüm toplumun bilinçlenmesi ve pozitif ayrımcılığın sağlanması, gelecekte daha da artacak yaşlı nüfusun, hem yaşlı açısından hem yaşlının ailesi açısından hem de toplum açısından en olumlu şekilde hayatına devam etmesinin sağlanması gereklidir.

#### KAYNAKÇA

- ALTAN, Ö. Zühtü ve ŞİŞMAN, Yener (2003). "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar", [www.kamu-is.org.tr/pdf/725.pdf](http://www.kamu-is.org.tr/pdf/725.pdf), Erişim Tarihi: 11.02.2015.
- ARPACI, Fatma (2005). *Farklı Boyutları ile Yaşlılık*, Ankara: Türk İşçi Emeklileri Derneği Yayınları, <http://tuedtarsus.org.tr/yayinlar/yaslilik.pdf>, Erişim Tarihi: 10.02.2016.
- BARAN, Aylin Görgün (2011). "Yaşlılığın Sosyal Boyutu", [http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal\\_boyut/yasliğin\\_sosyal\\_boyutu.pdf](http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yasliğin_sosyal_boyutu.pdf), 11.02.2015.
- BAYBORA, Dilek (2007). *Çalışma Yaşamında Yaş Ayrımcılığı*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- BEHAR, Cem, İŞİK, Oğuz, MURAT, Güvenç, ERDER, Sema, ERCAN, Hakan (1999). *Türkiye'nin Fırsat Penceresi Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri*, İstanbul: Tüsiad Yayını.
- ÇINARLI, Serkan ve AKTAŞ, Ekin Özgür (2010). "Yaşlının Hukuki Hakları, Yerel Yönetimler ve Diğer Kurumlarda Yaşanan Sorunlar", [www.ozida.gov.tr/özveri\\_7.2.pdf](http://www.ozida.gov.tr/özveri_7.2.pdf), Erişim tarihi: 02.01.2005.
- DATTA, Debalina, DATTA, Pratyay Pratim, MAJUMDAR, Kunal Kanti (2015). "Association of Quality of Life of Urban Elderly with Socio-Demographic Factor" *International Journal of Medicine & Public Health*. Oct-Dec2015, Vol. 5 Issue 4, p274-278. 5p. DOI: 10.4103/2230-8598.165944. Erişim Tarihi: 10.05.2016
- DURAL, Baran ve CON, Gülçin (2011). "Türkiye'de Sosyal Devlet ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme", [www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/dural-con.pdf](http://www.sosyalhaklar.net/2011/bildiri/dural-con.pdf) Erişim Tarihi: 11.02.2015
- GÜNDOĞAN, Naci (2001). "İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 56/4.
- HOTAR, Göksel Nükhet (2005). "Türkiye'de Demografik Dönüşümün Sosyal Politikalara Etkisi", *İşveren Dergisi*, S. 2/44, Kasım.
- HOTAR, Nükhet (2012). "Türkiye'de Yaşlılık ve Yaşlanma", *18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası, Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri*, [www.yasam.ankara.edu.tr](http://www.yasam.ankara.edu.tr), Erişim Tarihi: 10.02.2016.
- KALAYCIOĞLU, Sibel (2012). "Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma", [http://yasam.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/259/2013/02/kusaklararasi\\_dayanisma\\_ve\\_aktif\\_yaslanma\\_sempozyumu\\_bildirileri.pdf](http://yasam.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/259/2013/02/kusaklararasi_dayanisma_ve_aktif_yaslanma_sempozyumu_bildirileri.pdf) Erişim Tarihi: 21.12.2016
- KORAY, Meryem (2008). *Sosyal Politika*, İstanbul: İmge Kitabevi, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı.
- KOŞAR, G. Nesrin (1996). *Sosyal Hizmetlerde Yaşlı Refah Hizmeti*, Ankara: Şafak Matbaası.
- KUMTEPE, Halit ve AKAY, Seçil (2012). "Yaşlanan Toplum: Türkiye'de Demografik Geçiş ve Yaşlanma Olgusu", *18-24 Mart Yaşlılara Saygı Haftası, Kuşaklararası Dayanışma ve Aktif Yaşlanma Sempozyumu Bildirileri*, [www.yasam.ankara.edu.tr](http://www.yasam.ankara.edu.tr), Erişim Tarihi: 10.02.2016.
- KUTSAL, Yeşim Gökçe (2007). "Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları", *Hacettepe Üniversitesi, Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi GEBAM*, [http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilik\\_kaliteli\\_yasam\\_son.pdf](http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/yaslilik_kaliteli_yasam_son.pdf)
- LJILJANA, Pesic (2007). "Social and Health Problems of The Elderly", [http://publisher.medfak.ni.ac.rs/2007-html/2\\_broj/social%20and%20health%20problems...pdf](http://publisher.medfak.ni.ac.rs/2007-html/2_broj/social%20and%20health%20problems...pdf).
- OKAN, Nevzer ve OKAN, Kenan (2003). *Evimizdeki Yaşlı*, Ankara: Karatepe Yayınları.
- ÖZDEMİR, Süleyman (2004). "Refah Devleti ve Üstlendiği Temel Görevler Üzerine Bir İnceleme", *AB-Türkiye & Endüstri İlişkileri*, İstanbul: Der: Alpay Hekimler, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- RUNCAN, Patricia Luciana (2013). *Depression in the Elderly*, Newcastle upon Tyne, UK Cambridge Scholars Publishing. eBook., Veritabanı: eBook Collection (EBSCOhost), Erişim Tarihi: 28.04.2016. <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail/bmxIYmtfXzgmDE2M19fQU41?sid=0666be24-4c5e-4254-9b23-bd6ee4d72350@sessionmgr105&vid=13#AN=860163&db=nlebk>
- SEYYAR, Ali (2006). *Değişen Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Politikalar*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- TAŞÇI, Faruk (2010). "Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri", <http://calismatoplum.org/sayi24/tasci.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2016.

TUFAN, İsmail (2002). *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık Sosyolojik Yaşlanma*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık.  
VAZNONIENE, Gintare., VAZNONIS, Bernardas. (2013). "The Problem of Social Exclusion of the Elderly in Rural Areas", Aleksandras Stulginskis University, Lithuania, (Rural Development 2013 ISSN 2345-0916)  
<http://eds.b.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=4e9f0aa6-1897-4777-81cf-b493b7776d23%40sessionmgr120&hid=111>, Erişim Tarihi: 24.05.2016 s.421.  
<http://ehy.aile.gov.tr/kuruluslarimiz-yasli>. Erişim Tarihi: 11.02.2015.  
<http://www.un.org/en/development/desa/population/theme/ageing/index.shtml>, Erişim Tarihi: 09.02.2016.